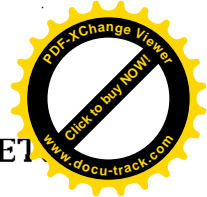

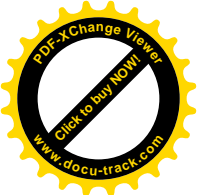
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО, СІМЕЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

(Матвєєвські цивілістичні читання)

*Матеріали міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті професорів
Г. К. Матвєєва та Ю. Г. Матвєєва
(Київ, 10 листопада 2011 року)*

кандидат юридичних наук, доц.
цивільного права Юридичного ін-ту
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СТАТУСУ НЕПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ

Однією із фундаментальних основ легальної класифікації юридичних осіб приватного права за законодавством України є поділ товариств на підприємницькі і непідприємницькі. Норми Цивільного кодексу України, детально та системно регламентувавши статус підприємницьких товариств, не містять доктринальних загальних положень щодо правового статусу непідприємницьких товариств. На тому етапі реформування чинного законодавства України, під час якого відбувалось прийняття ЦК України, поширеною серед теоретиків та практиків була концепція доцільності визначення особливостей їх функціонування в спеціальному нормативно-правовому акті. Незважаючи на наявність численних проєктів, прийняття такого закону так і не відбулося.

Чинне законодавство України на даний час є нагромадженням значної кількості нормативних актів, які абсолютно не забезпечують його послідовність та системність. У той же час, науковці усе частіше наголошують на тому, що відбуваються зміни у підходах до розробки законодавства щодо юридичних осіб. Зокрема, О. О. Серова підкреслює, що у ХХ ст. активізувалися інтегративні процеси у дослідженнях питань регулювання правового статусу юридичних осіб [1, с. 15]. Вказане віднайшло своє відображення у розробці в Російській Федерації Концепції розвитку законодавства про юридичні особи, відповідно до Указу Президента РФ від 18.07.2008 р. «Про удосконалення Цивільного кодексу Російської Федерації», згідно з якою основним напрямом законотворчості у сфері регулювання статусу юридичних осіб є збереження та підтримка основного значення загальних норм ЦК про юридичні особи [2]. Враховуючи тенденції у світовій законодавчій практиці щодо уніфікації, а не диференціалізації законодавства, слід відмітити те, що прийняття окремого закону про правовий статус непідприємницьких товариств сьогодні втрачає свою актуальність. Виникає потреба розробки основних концептуальних положень визначення статусу непідприємницьких товариств в нормах ЦК України. Такі положення повинні окреслювати основні принципи реалізації правосуб'єктності непідприємницькими товариствами, встановлювати критерії їх класифікації з метою визначення специфіки правового статусу окремих організаційно-правових форм.

Відповідно до ст. 85 ЦК України непідприємницькими товариствами є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступно-

учасниками. Наведене визначення, ґрунтуючись фактично на припущенні, не дає уявлення про особливості правового статусу неперепідприємств. Водночас, ст. 86 ЦК України зазначає, що неперепідприємства можуть поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню.

Комплексний аналіз наведених статей ЦК України дозволяє стверджувати про неможливість застосування до неперепідприємств положень ст. 91 ЦК про універсальну правоздатність. Адже обсяг їх правових можливостей бути учасником цивільних правовідносин обмежений критерієм мети, задля реалізації якої вони створені. Вказане призводить до визначення в науковій літературі цілком обґрунтованої позиції про наявність в таких товариствах спеціальної правоздатності [3, с.15; 4, с. 3]. А. С. Довгерт зазначає, що законодавцю не вдалося до кінця витримати принцип універсальної правоздатності, оскільки ст. 86 ЦК України закріплює за неперепідприємцями товариствами обмежену (цільову, спеціальну) правоздатність [5, с. 73]. Очевидним є те, що фактична наявність спеціальної правоздатності цих юридичних осіб зумовлює потребу врегулювання в ЦК механізму її реалізації.

Не вносять однозначності у вирішення питання сутності неперепідприємствих товариств і ті визначення, які містяться у проектах законів, покликаних регламентувати особливості їх правового статусу. Зокрема, ст. 11 проекту Закону України «Про неперепідприємські організації» вказує, що «неперепідприємське товариство засновується не менше ніж двома фізичними та/або юридичними особами та об'єднує на добровільних засадах і на основ індивідуального членства осіб, що об'єдналися для досягнення спільної статутної мети, має корпоративний устрій та управляється його членами» [6]. Наявність такої ознаки «відсутність основної мети отримання прибутку» можна констатувати у деякій мірі поняття неперепідприємської організації у ст. 1 цього проекту Закону. Однак положення проекту не містять порядку здійснення цими товариствами підприємницької діяльності.

Проаналізовані норми законодавства і проектів нормативних актів свідчать про те, що при реалізації правоздатності неперепідприємцями товариствами йде мова про їх основну діяльність, що відповідає меті товариства і має неперепідприємський характер та допоміжну діяльність, яка є підприємницькою та можлива в межах основної мети товариства.

Головна відмінність у правовому положенні всіх некомерційних організацій від комерційних, як зазначає К. П. Беляєв, полягає в тому, що комерційні організації здійснюють підприємницьку діяльність, яка є для них основною і повністю регулюється цивільним правом, а для некомерційних організацій підприємницька діяльність є допоміжною, забезпечуючи їх участь у майновому обігу [7, с. 37].

Доречно зауважити, що факт належності підприємницької діяльності до основної чи до допоміжної в жодній мірі не змінює її сутності, вона все одно залишається підприємницькою. Цілком очевидно, що врегулювання у ЦК України потребує механізм здійснення неперепідприємцями товариствами підприємницької діяльності, оскільки законодавча практика повинна виходити із потреб встановлення особливостей правового статусу таких юридичних осіб.

...відсутність визначення таких положень у ЦК України призводило до того, що ті товариства, які займаються підприємницькою діяльністю, не могли користуватися можливості користуватися податковими пільгами, встановленими для підприємницьких юридичних осіб. Наприклад, на сьогодні у такому становищі опинилися споживчі та обслуговуючі кооперативи. Адже відсутність концептуальних положень щодо правосуб'єктності непідприємницьких товариств у поєднанні із низьким юридично-технічним рівнем спеціальних законів, які визначають правовий статус їх окремих організаційно-правових форм, призводить до неможливості здійснення ними ефективного функціонування.

Для часткового врегулювання розглянутого питання доцільним видається запропонувати визначити у законодавстві імперативну норму щодо обов'язкового зазначення в установчих документах непідприємницьких товариств вичерпного переліку можливих видів їх підприємницької діяльності. Ймовірно, що чинне законодавство має підходити до регламентації їх діяльності шляхом встановлення інших підвищених вимог до їх статусу, зокрема, до порядку розголошення інформації про діяльності такого товариства, розміру його статутного (пайового) капіталу, встановлення особливого порядку звітності за результатами діяльності тощо.

Вищевикладені положення спонукають до висновку про те, що існуючий в ЦК України поділ товариств на підприємницькі і непідприємницькі має, безсумнівно, умовний характер. Саме тому виникає потреба регламентації в його нормах концептуальних положень щодо статусу непідприємницьких товариств, зокрема, тих, що здійснюють підприємницьку діяльність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Серова О.А. К вопросу о классификации юридических лиц / О.А. Серова // Нотариус. – 2010. – № 2. – С. 14–18.
2. Концепция развития законодательства о юридических лицах. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bloglaw.ru>.
3. Козлова Н.В. Правосубъектность юридического лица / Н.В. Козлова. – М.: Статут, 2005. – 476 с.
4. Слугин А.А. Гражданская правосубъектность юридических лиц: автореферат дис. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / А.А. Слугин. – Краснодар, 2003. – 20 с.
5. Довгерт А.С. Цивільна правоздатність юридичної особи / А.С. Довгерт, Г.В. Цірат // Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. – К.: Істина, 2004. – 928 с.
6. Проект Закону України «Про непідприємницькі організації» від 14.05.2002 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
7. Беляев К.П. О делении юридических лиц на коммерческие и некоммерческие в гражданском законодательстве / К. П. Беляев // Актуальные проблемы гражданского права / Под ред. С.С. Алексеева. – М.: Статут, 2000. – Вып.3. – С. 35–48.